

Wolven in Nederland? Betekenis voor ons natuurlijk erfgoed

Overzicht

1. De wolf als onderdeel van 'wildernis'
2. De wolf in ons denken over natuur: wat gebeurt er als de wolf daadwerkelijk komt en blijft?
3. Scenarios met dilemma's en uitdagingen?

De wolf daagt ons uit!

Een sleutelsoort in *wilde natuur*

- Umbrella, pivotal and/or interactive species?
- Evolutionary driving factor.
- Ecosystem service provider; o.a. mitigatie tegen klimaatverandering.

Een sleutelsoort in *wilde natuur*

Trophic cascades (*Landscape of fear*)

Een sleutelsoort in wilde natuur

Top-down-regulation

Before & After Wolves

Restoring wolves to Yellowstone after a 70-year absence as a top predator—especially of elk—set off a cascade of changes that is restoring the park's habitat as well.

YELLOWSTONE WITHOUT WOLVES 1926-1995

ELK Overcrowded the stream side willows, cottonwoods, and shrubs that prevent erosion. Birds lost nesting space. Habitat for fish and other aquatic species declined as waters became broader and shallower and, without shade from streamside vegetation, warmer.

ASPEN Trees in Yellowstone's northern valleys, where elk winter, were seldom able to reach full height. Elk ate nearly all the new sprouts.

COYOTE numbers climbed. Though they often kill elk calves, they prey mainly on small mammals like ground squirrels and voles, reducing the food available for foxes, badgers, and raptors.

ART BY FERNANDO O. BAPTISTA, NO STAFF; ANANDA HOBBE, NO STAFF; SOURCES: ROBERT L. BISHOP AND WILLIAM J. PIPPLE, OREGON STATE UNIVERSITY; DOUGLAS W. SMITH, YELLOWSTONE NATIONAL PARK

YELLOWSTONE WITH WOLVES 1995-PRESENT

ELK population has been halved. Severe winters early in the reintroduction and drought contributed to the decline. A healthy fear of wolves also keeps elk from lingering at stream-sides, where it can be harder to escape attack.

ASPENS The number of new sprouts eaten by elk has dropped dramatically. New groves in some areas now reach 10 to 15 feet tall.

COYOTES Wolf predation has reduced their numbers. Fewer coyote attacks may be a factor in the resurgence of the park's pronghorn.

WILLOWS, cottonwoods, and other riparian vegetation have begun to stabilize stream banks, helping restore natural water flow. Overhanging branches again shade the water and welcome birds.

BEAVER colonies in north Yellowstone have risen from one to 12, now that some stream banks are lush with vegetation, especially willows (a key beaver food). Beaver dams create ponds and marshes, supporting fish, amphibians, birds, small mammals, and a rich insect population to feed them.

CARRION Wolves don't cover their kill, so they've boosted the food supply for scavengers, notably bald and golden eagles, coyotes, ravens, magpies, and bears.

Ooit.....

Chauvet-Pont-d'Arc grot in de Ardèche, Frankrijk

Wildlands or remaining wildernis in remote parts of the World versus NW Europe(?)

In Europa
is veel natuur *verstard*!

Amper natuurlijke dynamiek en veelal actief
beheerd voor economisch nut

'Dennenakkers' (Lieberose Heide) bij Lausitz, Duitsland

Oostvaardersplassen

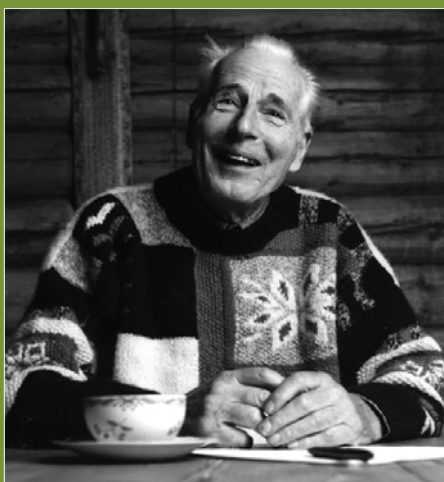
Uit ecologische balans (kunstmatig)!

Biebrza, Polen

De wolf in ons denken over natuur

Arne Naess († 2009)

Long range
Deep ecology
(*Ecosophy*)

Holism
(Arne Naess, Aldo Leopold,
Spinoza, ...)

Nature of the Self

Ecology of wisdom

Integrated conservation ecology

Inspiring *Visions* for science-based
Rewilding
= *Cores + Connectivity + Carnivores*

Prof. Dr. Michael Soulé
(U.S. Wildlands Network)

Realization of *Self* with nature

Denken over 'ons' landschap; het landschap van 'ons' denken

Wat als de wolf echt komt?

- Wat (maatschappelijk) te doen? Doorwerking?
- Eén wolf maakt nog geen.....!

Scenarios?

Terug uit het rijk der fabelen

Duiven, 27 augustus 2011

Foto: Marcel van Leeuwen

Diepgewortelde angst

(massa) hysterie

De Waaslandwolf ("Isegrim")
(Zeeuws Vlaanderen 2000)

Boeren eisen dood van eenzame hongerige wolf

In Zeeuws-Vlaanderen werden de afgelopen weken tientallen schapen doodgebeten. Een wolf blijkt verantwoordelijk te zijn voor de slachting. Gedupeerde boeren eisen de doodstraf tegen het dier.

Door onze redacteur **ROB SCHOOF**

KAPELLEBRUG/WALSOORDEN, 5 DEC. Gewapend met een riek, een thermoskan met koffie, wat chocola en een geleende nachtkijker verlaat Karel Vergauwen (44) precies om middernacht zijn boerderij in Kapellebrug, de winderige waterkou in. Totdat het licht wordt, is het zijn beurt om te

The Return of Wolves to Germany: **"Fears Are Being Stoked"**

Over angsten, percepties, misvattingen, belangen en kansen...

Mixed community & human dimensions

- Animositeit (veehouders).
- Concurrentie-gedachte (jagers).
- Vrees, zorg en onwetendheid (bezorgde burgers, NIMBY; platteland).
- Onverschilligheid (stadsmensen, *public at large*)
- Curiositeit en actualiteit (media).
- Spiritualiteit (bijv. shamanisme) en mythos.
- Waardering en tolerantie (*Welkom wolf!*) Ecologen, Natuurbeschermers, Nb-organisaties, recreanten.....).
- Economische attractie (wolf-tourism; ecotourisme).

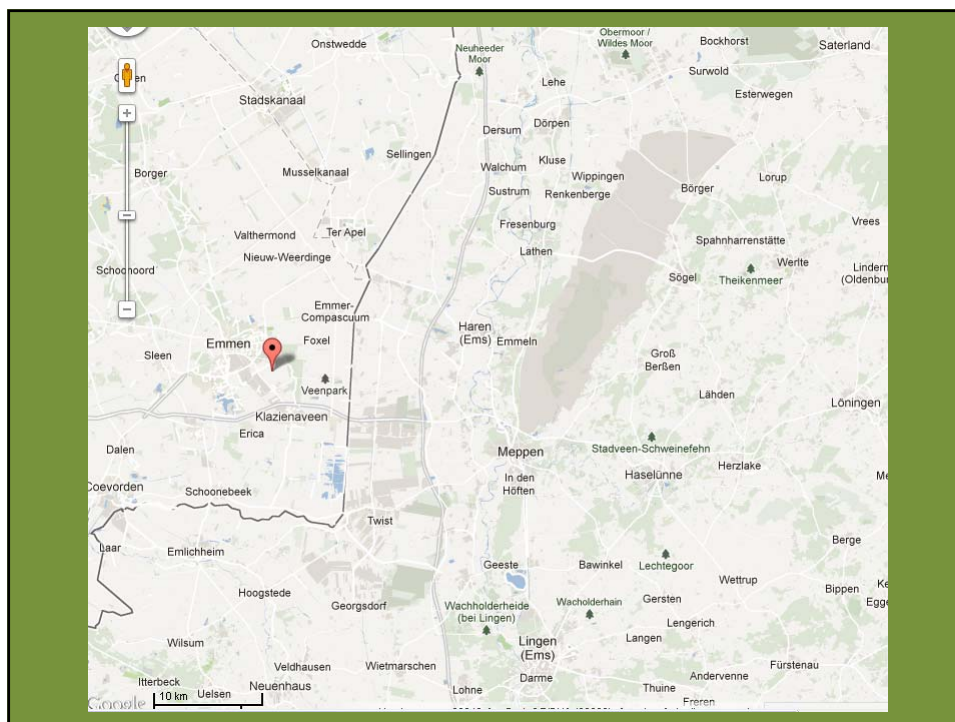

Stop-the-press news

LJN, gefördert durch die Nds. Bingo-Umweltstiftung

Wolven aan de grens - April 2013 ca. 20 km oost van Emmen

Volkscrant.nl

HOME **NIEUWS** POLITIEK OPINIE BUITENLAND SPORT TECH & MEDIA VKSHOP SERVICE

BINNENLAND CULTUUR ECONOMIE REIZEN WETENSCHAP & GEZONDHEID OPMERKELIJK

Landbouworganisatie vreest wolf in natuur

Bewerkt door: redactie - 17/04/13, 17:15 - bron: ANP

© AFP. Een wolf in Frankrijk

De Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) in Drenthe wil de wolf buiten de deur houden. Het dier kan veel schade aanrichten bij veeboeren, schaapskuddes en kippenboeren als het voet zet op Nederlandse bodem, zo vreest de organisatie. 'Het kan niet zo zijn dat onze leden daarvoor moeten opdraaien', zei Arend Steenberg, voorzitter van LTO-Drenthe, woensdag.

Steenberg reageerde daarmee op de melding van Natuurmonumenten dat het niet lang meer zal duren voordat de wolf terug is in Nederland. Eind vorige week werd een wolf gezien in het Duitse Meppen bij Emmen, op 15 kilometer van de grens. Met een zogenoemde fotoval is toen een foto van het dier gemaakt.

MEER OVER

Nederland | Natuur & Milieu | Dieren

 Teeven: 'Waar mensen werken, worden fouten gemaakt'

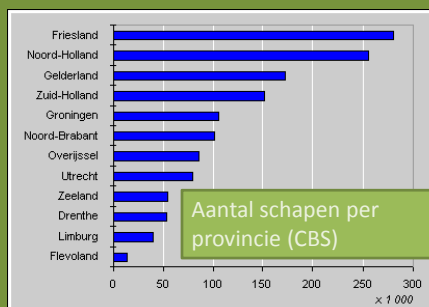
 VVD: Uitkomsten onderzoeken moeten sneller voor iedereen te lezen zijn

EOD verwijdt verdachte stoffen in Zwolle

 Prinselijk paar goed gevoel over interview

Conflicten met boeren en jagers door predatie

© Mike Greel

Minimaal 58.000 reeën in Nederland; aanwas > sterfte

Constructief dialoog, effectieve wering (preventie) en compensatie

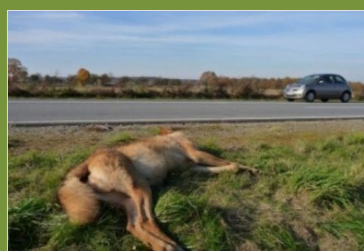
Ecologische randvoorwaarden: Levensvatbaarheid → stabiele roedels nodig!

*Prooidieren + maatjes +
overleving + ruimte + rust*

Running the gauntlet

In afwachting en voorbereiding: *Wolven(management)plan*

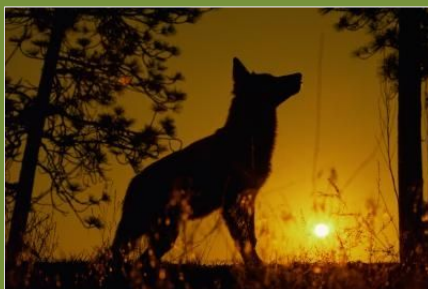
1. Bescherming conform EU Habitatrictlijn
2. Voorlichting en preventie
3. Educatie & participatie
4. Monitoring

Actueel voorbeeld in het klein: steenmarters en mensen

De wolf daagt ons uit.....

- Holistische bezinning op de (intrinsieke) waarden van ecosystemen; wolf als volwaardige sleutelsoort (?).
- Ecologisch rentmeesterschap van *ons* natuurlijk erfgoed met effectuering (mainstreaming) van *ecologische* duurzaamheid.
- Zelf-realisatie ten aanzien van de natuur (o.a. tolerantie).
- *Rewilding*; bescherming en/of herstel van grote, verbonden en zoveel mogelijk zelfregulerende natuur (*Natura naturans*).

*Wenselijk en realistisch
in (technocratisch)
Nederland?*